

Oglasi, pripisana itd. tiskaju i računaju se na temelju običnog cijenika ili po dogovoru.

Novci za predbroju, oglasne itd. šalju se naputnicom ili položnicom pošt. štedionice u Beču na administraciju lista u Puli.

Kod naručbe valja točno označiti ime, prezime i najbližu poštu predbrojnika.

Tko list na vrijeme ne primi, neka to javi odpravničtvu u otvorenom pismu, za koji se ne plaća poštarina, ako se izvana napiše „Reklamacija“.

Cekovnog računa br. 24749. Telefon tiskare broj 38.

# NAŠA SLOGA

Poučni, gospodarski i politički list.

„Slogom rastu malo stvari, a nesloga sve pokvari.“ Narodna poslovice.

Izlazi svakog četvrtka o podne. Netiskani dopisi se ne vraćaju, a nepodpisani ne primaju. Predplata za poštarinom stoji 10 K u obće, 5 K za seljake, a godišno ili K 5—, odu. K. 250 na pol godine. Izvan carvine više poštarina. Plaća i utražuje se u Puli. Pojedini broj stoji 10 h, znostali 20 h, kolji u Puli, toli izvan iste. Uredništvo i uprava nalazi se u Tiskari J. Krimpičić i dr. (Via Sissano), kamo neka se naslovljuju sva pisma i predplate.

Odgovorni urednik i izdavatelj Josip Hain. — U nakladi tiskare J. Krimpičić i drug. u Puli. — Glavni suradnik prof. M. Mandić u Trstu. (Via Chiocza, 12).

**Za vrijeme zasjedanja istarskoga sabora, izlaziti će „Naša Sloga“ triputa nedjeljno, i to utorkom, četvrtkom (redovito) te subotom. Budući broj će izaći u četvrtak.**

## Istarski sabor.

U Puli, 22./10. 1903.

II. sjednica (6).

Prisutni: Predsjednik dr. M. Campitelli. Vlada zastupnik Al. Fabian i 27 zastupnika. (Na galeriji dosta občinstva). Predsjednik otvori sjednicu u 3 1/2 po podne.

Tajnik Vateron pročitao zapisnik posljednje sjednice.

Zast. Spincić reče k zapisniku: Gosp. tajnik čitao je sada nešto u talijanskom jeziku, što bi se moralo na temelju naravnih zakona čitati također hrvatski. (Na galeriji buka i vika).

Znam da toga gospodin predsjednik neće učiniti, ali zahtijevam, da se ova moja opazka, da bi se zapisnik moralo čitati hrvatskim jezikom, stavi u zapisnik današnje sjednice.

Predsjednik izjavlja, da pošio neima prigovora proti zapisniku, ga ojevrljavaju.

### Burni prizor.

Predsjednik priobćuje, da su se odbori konstituirali, izabrav:

1. političko-gospodarski odbor predsjednikom dr. Bubba; tajnikom dr. Šbiš;
2. školski odbor, predsjednikom dr. Bennati, tajnikom dr. Constantini;
3. poljodjelski odbor predsjednikom dr. Venier, tajnikom Davanzo.

Priobćuje nadalje molbe stigle na sabor i razne druge podneske.

Kod prve molbe najavljuje — Katarine: Zet — za podporu, postavi zast. dr. D. Trinajstić predlog, da se pročita tu molbu.

Predsjednik reče, da ne razumije te hoće, da ide dalje.

Dr. D. Trinajstić zadobije opet riec te kada predsjedniku, da ima staviti upit na njega. (Na galeriji velika buka, žviždanje i lupanje nogama.)

Predsjednik opominje strogo galeriju. Andričić mu dovikuje: Kako ste ih nadočili, takove imate!

Predsjednik nedopušta dr. Trinajstiću govoriti. Ovaj, se pravilnikom u ruci, poziva se nanj.

(Medjutim galerija buči sve to jače, dapače bišno, te je predsjednik dade izgrizati. Občinstvo se ne miče — predsjednik viče: tutti! tutti! tutti! Polagano odlazi občinstvo sa galerije.)

Predsjednik se pokrrije te izlazi iz sabornice).

Predsjednik, nakon što se je za par časaka povratio, pozove zastupnika Trinajstića, da govori, pitajući o čemu kani govoriti, da li imade interpelaciju na njega?

Ovaj mu potvrđuje i nastavlja:

Ja sam stavio predlog u smislu § 21. pravilnika, da se pročita molbu Kat. Zet, koju je on saboru najavio. Pravo na

to zajamčuje zastupnikom navedeni paragraf; a stoji do sabora, da to prihvati ili ne. Na svaki način mora g. predsjednik uzeti moj zahtjev do znanja i postupati polak pravilnika.

Povod mojemu predlogu bio je taj, što u zadnjoj sjednici nije nitko od manjine izabran bilo u koj odbor. Nama nije dokle poznato, što molitelj podnaša u molbi, niti po našem pravilniku imademo načina, da to saznademo, a ipak imamo pravo znati, što i zašto tako moli.

Kad bi bili u odborih, moglo bi se te pogledati i pustiti razpravu, da bude kraća.

Članovi većine buče i zahtijevaju od predsjednika, da ne pusti govoriti. Zast. Bennati viče, da u smislu § 21. nemože se obrazlagati predloga za čitanje podnesaka. Zast. Trinajstić odgovara, da ne stavlja sada predlog, već upit na predsjednika radi krsenja pravilnika.

Predsjednik ga pretrgava i neda mu govoriti, a na klupah većine nastade silna buka, kojoj odgovaraju žestoko članovi manjine. Zast. Bennati viče, da pravilnik dosuđuje saboru, da odluču vrhu predloga zast. Trinajstića. Manjina mu odgovara, da on neima sada riec.

Predsjednik hoće da nastavi čitanje, na što mu dovikne zastupnik Trinajstić: To je nasilje, ja imam pravo govoriti po pravilniku; vi krsite pravilnik; ja imam pravo staviti upit u svako vrijeme, kad nije u razpravi koji predmet. Na to nastade užasna buka u čitavom saboru. Predsjednik viče, da ne razumije hrvatski te pita, da mu se to talijanski kaže, inače mu neda govoriti — nu manjina mu ironički povlađuju. Zast. Trinajstić odgovara, da će možda talijanski govoriti, ako budu dobri, ali nasilja neće trpiti. — Ja postavljam upit na vas — reče dalje.

Predsjednik zvonu. Ja imam riec, a vi hoćete izvršiti nasilje, mi toga ne dopuštamo.

Iza toga nastu nanovo silna buka u čitavom saboru; predsjednik zvonu neprestance, neda govoriti; zast. Trinajstić: ja imam riec g. predsjedniče i nedopuštam, da mi ju oduzmete; budite, gospodine predsjedniče, već jednom ozbiljniji i nemojte se ponasati kako da ste neznam gdje.

Predsjednik zvonu na novo, hoće da čita dalje, manjina mu ne dopušta već lupu šakama po klupali, udara nogama o pod, viče, pjeva i bugari; njoj se odziva većina, svi staju sa stolice, viču jedni drugima sa podignutim šakama — u saboru zaglušna i sveobća buka, urlikanje — užasno komešanje.

Predsjednik, sav potri, diže se, pokrrije i odlazeć viče sa pretećim glasom, da će pozvati občinstvo na galeriju; manjina mu na to pospradno viče: Zivio!

Predsjednik, vrativ se nakon desetak časaka, otvori na novu sjednicu i galerija se napuni občinstvom, koje opomene predsjednik, da se vlada pristojno.

Zast. Stanger dignu se na to i reče talijanski, da čini odgovornim gosp. predsjednika za svako eventualno nasilje

i uvriedu proti manjini od strane občinstva na galeriji.

Zast. Trinajstić nastavi svoj govor te reče: Doista žalim, što je cesarska vlada postavila na predsjedničku stolicu muža, koji nije vjest hrvatskom jeziku, kad nije, imala istodobno moć, da mu dađe i dar jezika — kako su ga dobili apostoli, da bi tako barem mogao razumjeti jezik većine pučanstva ove pokrajine.

Pošto je većina toga pučanstva poslala amo, svoje mužve, da ju zastupaju, tada je bila dužnost predsjednika, da se zahvali i odstupi mjesto drugomu, koji bi znao jezik te većine pučanstva, ili proviđiti na drugi način za tu nuždu uporabom sile gospodina podpredsjednika, postavljena mu na raspolaganje.

Gospodine predsjedniče, ja sam stavio prije predlog, koji biste vi morali dati na glasovanje i dovoliti čitanje onoga, što sam tražio. No vi toga niste učinili i tim prekršili pravilnik. Prekršili ste ga zatim ponovno, kad ste mi htjeli oduzeti riec kod upita, koj sada na vas postavljam te ste prekinuli sjednicu u tu svrhu, da mi možete oduzeti riec. Takovo krsenje pravilnika, mi ne možemo dopustiti. Gospodi od većine mogu pako da pripominjem: pošto ste poslani amo, da razpravljate zajednički interese naše pokrajine, imali biste se postaviti na sasna protivno stanoviste nego li je ono, na kojem danas stojite. Vi polazite naime sa pogriješnog gledišta, da je ova pokrajina jedino talijanska — dotim je i hrvatska. Pozivate se na tobožnja historička prava, po kojima bi ova zemlja pripadala vama. To je pogriješno, jer se oslanjate na onu povjest, koju sami stvarate — na poviest stogodišnje nepravde, koju počinjate na našem pučanstvu. To je pogriješno i nepravedno!

Ja stavljam ponovno upit na gosp. predsjednika: jeste li voljan štiti i nastojati, da se pravilnik vrši u redu i valjano; nastojati, da se također vrši i razpravlja ono, što manjina pita od vas na temelju pravilnika. Odgovorite na ovo pitanje i nemojte i opet krsiti pravilnika.

(Pošto je zastupnik Trinajstić svršio govor hrvatski, nastu živa prepirka izmedju većine i manjine te izmedju predsjednika i zast. Trinajstića.)

Ovaj viče talijanski, da je stavio interpelaciju na predsjednika, koji neće, da mu odgovara.

Predsjednik mu odgovara, da je nije stavio u jezik sabora, manjina stojeć prosvjeduje: vičuć, da neima razpravnog jezika u saboru. Zast. dr. Laginja dovikuje talijanski, da se ponosi, što znade talijanski, te da je većina merala učiti hrvatski, kao što se je manjina naučila talijanski. Većina se nasuprot srami priznati, da razumije hrvatski. Zast. Bartoli odgovara, da su u društvu sa čitavom prosvjetljenom Evropom. Glasovi od manjine: varate se, jer biste bili u slabom društvu.)

Zast. Laginja moli riec, te kaže talijanski, poslovnikom u ruci, da je u pravu zast. Trinajstić, jer svaki zastupnik

ima pravo po § 21. stavljati predloge i upite glede načina razprave. U podoljem govoru dokaze svoju tvrdnju. Predsjedniku dobaci medju ostalim, da pokazuje ostentativno nepoznanje hrvatskoga jezika, te usljed toga da hoće tumačiti ono, što je kazao njegov drug, koji je jednostavno predlagao, da se pročita jednu molbu, što je posve zakonito.

(Na to nastu prepri izmedju zast. Laginje i članova većine, te izmedju prvoga i predsjednika. Ovaj odgovara zast. Laginji, da kad bi znao hrvatski, morao bi pokazati, da nezna. Buka u saboru.)

Predsjednik ustanovljuje, da zastupnik Trinajstić je bio postavio obrazloženi predlog vrhu pročitanja poznate molbe, a da po pravilniku on ne može trpiti, da se takvi predlogi obrazlažu.

Zast. Bennati ponavlja istu tvrdnju. Zast. Trinajstić (talijanski) ustanovljuje, da on nije obrazlagao predloga, te se pozivlje na stenogram.

Predsjednik očituje, da se o njegovih izjavah ne smije dvojiti.

Zast. Laginja predloži iza toga, da se glasuje poimenično o predlogu zast. Trinajstića uz odmor od 10 časa u svrhu, da se mogu zastupnici dogovoriti ob ovom vrlo važnom predmetu.

Zast. Trinajstić reče (talijanski), da predsjednik izkrivljuje činjenice, te da je on stavio samo predlog na početku, a kasnije, kad mu nije htio odgovoriti, stavio je na nj upit obrazloživ ga.

Predsjednik mu odgovori, da što on ustanovi, to da je istinito.

Glasovi na strani manjine: neka se izpitaju stenografske bilježke, na što predsjednik ne htjede pristati.

Zatim se je prešlo na poimenično glasovanje vrhu predloga zast. Trinajstića.

Većina glasuje sa ne, a manjina sa da (občinstvo na galeriji opetuje svaki da manjine).

### Proširenje realne gimnazije u Pazinu.

Za sveobće buke pročita neopazice zast. Tomasi izvještaj zemaljskoga odbora za proširenje niže zem. realne gimnazije u Pazinu na višu realku. Ovo čitanje nije čuo ni zapazio nitko od manjine.

Predlog, da se izvještaj izruči školskom odboru, prihvati većina.

### Prešni predlog.

Zast. Mandić zamoli riec te reče: Imademo staviti prešni predlog, te ga počima čitati.

Predsjednik nedopušta čitati. Zast. Mandić: Ja imam pravo na temelju § 37. i tečajem sjednice stavljati predloge. (Sada se opet ponavljaju stari prizori i živalna razprava o pravilniku; predsjednik kaže, da vlada praksa, da se ne smije čitati; zast. Mandić: praksa nije zakon! Zast. Spincić: bili smo predobri 2 il.3 godine! Zast. Mandić: hoće da čita, predsjednik zvonu neprestano, galerija buči, u saboru vlada uzrujanost.)

Zast. Laginja pita predsjednika po poslovnici te reče talijanski — da po § 37. pravilnika, koj je naš štít ...

Zast. Bartoli: uz pomoć vlade... Zast. Laginja: pustimo na miru vladu, ja nisam još nigdje bio načelnikom.\* Naš pravilnik dopušta prešne predloge u svakom stanju razprave, i običaj ovog vijeća sabora bio je taj, da su se prešni predlozi podnašali svako doba; isti presvj. g. vitez Campitelli, pardon: komendatur (Campitelli: da, sa zvierzdom! Jedan glas: sa pet trakova. Zast. Laginja: o zvierzdi govorit ćemo drugi put. Zast. Bennati: na nju mislimo mi!)

Zast. Laginja dokazuje pravilnikom u ruci opravdanost prešnog predloga zast. Mandića te zahtjeva, da se ga daje odmah u razpravu.

Predsjednik opaža, da mu nije bio priobćen.

Zast. Mandić nastavi čitati svoj predlog.

Predsjednik zvoniti vite: nedopuštati čitati, jer da to nebijše običaj, a običaj je zakon.

On da mora znati o čem govori predlog; neka mu ga se priobći i on da će ga dati čitati po tajniku.

Zast. Laginja odgovori (talijanski), da se mora na svaki način prekinuti razpravu te dati u razpravu prešni predlog te predloži, da se prekine sjednica, dok uzme predsjednik predlog da znanja.

Zast. Mandić odnese predlog predsjedniku.

Zast. Bartoli opazi, da je dostatno znati konačne točke predloga te zamoli zast. Laginju, da bi im te talijanski priobćio.

Zast. Laginja (talijanski) vrlo rado, ali ne s ovoga mjesta; tamo kod predsjednika je jošte mjesta za dvie stolice. Glasovi sa strane većine: nikad! nikad!

Na to bje prekinuta sjednica za preko pol sata.

Otvoriv opet sjednicu, priobći predsjednik sadržaj konačnih zahtjeva predloga zast. Mandića.

Zast. Mandić prijavi se za rieč. Zast. Bartoli predloži, da se digne sjednicu e da bi se došlo do kakvog sporazumljenja. Većina prihvati taj predlog.

Predsjednik reče na to, da će staviti prešni predlog na razpravu buduće sjednice, koja će biti sljedećeg dana u 4 sata po podne i priobći dnevni red za istu.

III. sjednica (6).

Prisutni: Dr. M. Campitelli, vlad. zast. A. Fabiani 27 zastupnika (galerija natlaćena).

Predsjednik otvori sjednicu u 4 sata po podne te reče, da zapisnik posljednje sjednice nije jošte sastavljen.

Priobćenja.

Predsjednik čita neku molbu za dopor.

Zast. Andrijić ustade i predloži, da se tu molbu pročita i da se vrhu njegova predloga glasuje poimence; pozivlje se na § 21. pravilnika.

Predsjednik: ho capito, vi ćete, da se pročita molbu.

Zast. Andrijić: da.

Predsjednik: Toga sabor neželji. (Taj nastane prepirka između većine i manjine radi zahtjeva zast. Andrijića. Obćinstvo na galeriji zauzimalo se za većinu proti manjini).

Zast. Laginja reče talijanski: Moj drug Andrijić htio je kazati...

Zast. Bennati: Sabor ne dozvoljava tumaća.

Zast. Laginja: Andrijić, služeć se svojim jezikom, stavio je jedan predlog. G. predsjednik je kazao, da ga je razumio, dakle?

Predsjednik: Ja sam rekao, da pogadjam.

Zast. Laginja navadja ustanove pravilnika, po kojih se predlog Andrijića mora dati na glasovanje.

Zatim se prešlo na poimenično glasanje; sa n e glasuje većina, sa da manjina. (Obćinstvo na galeriji opetuje svaki da).

Zast. D. Trinajstić predlaže, pošto neima manjine u nijednom odboru i pošto ista nezna za sadržaj molbe, neka se ista povjeri posebnom odboru od 7 lica i vrhu toga predloga neka se glasuje poimence.

Predsjednik reče, da nerazumije, što je predgovornik kazao; na to nastane živalna prepirka između većine i manjine i između predsjednika. Buka je rasla sve to veća i konačno pozove predsjednik tajnika Varetona, da pročita interpelaciju zast. Andrijića i drugova, koja u izvorniku glasi:

1. Dve su godine, da je radnja oko uredjenja obalnog pristaništa u luci bašćanskoj obstavljena i dijelo ostalo krnjavo. Nije toga mnogo za urediti, ali bi se moglo dati, da i to malo neuredjene obale bude povodom ogromnih šteta. Veliko ho valovje, što ga znađe senjska bura dizati, odbiveno od protivne strane, udara u luku te se izliva u neogrđjeni dio pristaništa kano u kakav rukav, podkopavajući i drmajući temelja ondje položenih kuća. Više manje čipi isto i južnjak, tomsamo razlikom, da ovaj poteže ravno u luku. Brodovlje, usidreno za takvih vremenah u luci, biva u pogibelji, a mornari na mukam. Ono občinsko zastupstvo obćalo je izvesti nasip na občinske troškove.

2. Kad luka Starobaške nebi bila izložena i otvorena zapadnjaku, bila bi najprikladnija izhodna točka za ladje, koje, putujući u Dalmaciju, ne mogu pred buram ili južnjakom dalje. Da čekaju pod Starobaškom zgodni čas, u koji bi mogle ućeći preko senjskih vratnih do izpod otoka Raba, ili da pod Starobaškom prenoće, u to se pouzdati ne mogu radi bojazni pred zapadnjakom te moraju radi toga natrag, da se negdje zaklone u jednu ili drugu naravnu luku na zapadnoj strani otoka Krka. Koliko to štete nanasa i onako na rubu propasti nalazećoj se obalnoj plovlitbi, ne treba posebice naglašivati.

3. Isto je reći i za luku u Unijam. I ovdje su ladje zaklone pred buram i južnjakom, ali nisu pred zapadnjakom. Da jesu, bila bi ova luka najzgodnija izhodna točka za ladje, koje se, dolazeće iz Dalmacije za Istru i dospjeće do Unija, ne usuduju u vrijeme jakе bure spustiti odavle u Kvarner, a ne pouzavaju se pod Unijam zaustaviti i odatle čekati zgodni čas, da umaknu preko Kvarnera, od straha pred zapadnjakom. Usljed toga moraju natrag do Cikata izpod Lošinja ili, što je još gore, u Maročol na istočnoj strani Unija. Cesto se u zimsko doba događa da, dok se te ladje dignu iz Maročola ili Cikata i dođu do Unija, dotle bura pojača i neda im u Kvarner, pak se ponovno moraju vratiti natrag. Molba upravljena na 25. rujna 1884. za uredjenje lukobrana na Unijam, potpisana od neke stotine istarskih i dalmatinskih brodovlastnika, bila je riješena spisom c. k. pomorske vlade 16. lipnja 1885. br. 10800 te obćano, da će se uzeti u obzir netom to budu dopuštala novčana sredstva. Na ponovnu molbu od 18. travnja 1877 odvratio je c. k. ministarstvo za trgovinu odpisom 2. lipnja 1887 br. 18950, da će se onaj lukobran izvesti, čim se bude imalo razpoloživih novčanih sredstava k tomu potrebitih. Minulo je od tada punih 16 godina, a istarski i dalmatinski pomorci čekaju još i danas, da dodje Austrija do novaca i uredi lukobran na Unijam.

Čast je prema navedenom upitati c. k. vladu:

a) jeli se odlučila, da već jednom priveđe kraju ogradjenje pristaništa u luci bašćanskoj na Krku te u istoj pripoji novu ogradnju k staroj?

b) misli li kada i u kojemu roku izvesti pod Starobaškom na Krku lukobran, po kojemu bi ona luka bila obranjena pred zapadnjakom?

c) hoće li i do kada na Unijam urediti luku na način, da se budu tamo mogle bez bojazni usidravati ladje iduće za Istru i ondje čekati čas, u koji, da se spuste u Kvarner.

Pula, 22. listopada 1903.

Andrijić, Kompare, Mandić, Dr. M. Trinajstić, Dr. D. Trinajstić, Spinčić, Kozulić, Dr. Laginja, Dr. Stanger.

Nazočnu interpelaciju začeo čitati u talijanskom prevodu tajnik Vareton. Isto dobio stade čitati interpelant Andrijić svoju interpelaciju u izvorniku (na to nastaje sveobća komešanja, buka i krika u saboru ina galeriji. Čuje se samo poklike: »Bellec«, »Sinagoga«, »Ebrei«, »fora i šcavi«. Većina se sakupi oko predsjednika po dogovoru, tajnik Vareton pročita samo početak i konac interpelacije. Medjutim čitaju za tog komešanja prisjednici Chersich i Cleva neke spise, što se je kasnije doznalo, da bi to imale biti dvie točke

dnevnoga reda, t. j. izvještaj zemaljskoga odbora vrhu gradnje ceste Cres-Osor-Lošinj i izvještaj zem. odbora vrhu izbora jednoga člana u prizivnu komisiju za lični porez. Od obih izvještaja nije imala manjina prepisa odnosnih izvještaja ni osnove zakona glede one ceste. Manjina nije ni opazila ni razumila, da bi bila većina o tih izvještajih glasovala te je doznala za glasovanje tekar onda, kad je predsjednik preskocio na točku VI. dnevnoga reda. Zast. Andrijić prosvjeduje odlučno protiv takvog kriomćarenju tvrdeć, da je sad na dnevnom redu točka III. Uz njega prista sva manjina, prosvjedujući najodlučnije, doćim se je većina sakupila oko predsjednikova stola. Svi uzrujano grde se i psuju međusobno; obćinstvo na galeriji sudi ljuje kod toga prizora psićuć, pjevajuć i bućuć. U saboru vlada neopisivo komešanje i sveobća smutnja).

Zast. D. Trinajstić predloži na temelju § 38, pošta se obćinstvo na galeriji ponaša nepristojno i prieti redovitu razpravu, da se isto odalazi za oju točku dnevnoga reda.

Zast. Bennati predloži, da se obćinstvo izkljući za čitavu sjednicu. Zast. D. Trinajstić reče, da on nemisli na izključenje za cielu sjednicu.

Zast. Bennati, napadan od svojih, predloži, da ostane obćinstvo za cielu sjednicu na galeriji, što su sjednice javne i što se ima obćinstvo odstraniti samo onda, kad je na dnevnom redu važan kakav predlog a obćinstvo prieti razpravu.

Izključenje obćinstva spada u prvom redu na predsjednika, komu se nemože oduzeti to pravo.

Poimenično glasanje o tom predmetu; većina prihvaća predlog zast. Bennatia (kod glasanja sudjeluje i obćinstvo glasujuć sa manjinom sa ne).

Zast. Laginja ustane, da govori proti postupanju većine i predsjednika obzirno na kriomćarenje glasanje o točkah III., IV., i V. dnevnoga reda.

Ogradjuje se proti tomu, što nam se spočitava, da manjina tobož tjera obstrukciju. Njemu da nije to ni na kraj pameti, već ako se tako postupa sa strane manjine, to je jedino iz nužne obrane. Odsudjuje u obće obstrukciju prpošnu, kako se ju obćina svaća naglasiv, da nebi htio sudjelovati kod takove.

Iza toga predje na crtanje postupka većine prema manjini, koja, uzprkos da broji jednu trećinu skoro zastupnika, nije zastupana u nijednom odboru. Takvo postupanje je nečuveno i neima para u nijednom saboru svieta. Osim toga postupanje takovo je štetonosno i za samu većinu, koja, lišena svakog nadzora, može laglje pogriješiti. Ona bo opaža sve sa svog stranačkog gledišta, a pošto nije od nikoga upozorena na protivno stanovište, liko stvori zaključke, koji izazivlju kasnije nepotrebite sukobe.

Tomu se može također pripisati okolnost, što cesarska vlada toliko prihvaćenih zakonskih osnova od većine nepodastire na potvrdu. To njoj dolazi često u prilog, jer nevidje suglasja u saboru, zabaci osnovu, radi koje smo se mi ovdje dugo natezali... Kad bi većina birala i članove manjine u odbore, postao bi naš posao brzi i jednostavniji. U odborih razpravlja se bo više po domaću, i tamo se dade reći koješta, što bi u saboru izazvalo sukobe i nespozumljenja. Svemu tomu izbješlo bi se, da sudjeluje i manjina kod razpravah u odborih.

Prema broju članova većine i manjine ova posljednja morala bi imati po 2 člana u odborih od 5, po 3 člana u odborih od 7 i 9 lica.

Toga pravednoga razmjera drže se svi poznati nam parlamenti. Prije više godina biran je n. pr. odbor od 9 lica za željeznicu Trst—Poreč; od nas nije bilo nikoga nutri. Mi smo u plenumu sabora postavili u pogledu te željeznice takovih predloga, kakve ni bilo vredno razpravljati, ali većina se nije na nje obazirala. Za to već sada žanje plodove toga svoga postupka, kako se vidi iz jedne peticije neke obćine (Brtonigla), koja je peticija stalno i u rukama većine.

Pred par godina dogovarali smo se s većinom o načinu, kako bi se moglo u saboru mirno posloovati. Potreba je i danas, da već i narod štogod dozna o našem dogovaranju, jer se uvijek baca krivnju na nas i u saboru i u novinah.

Kod tih dogovaranja mi smo bili postupili tako daleko, da smo od svoje strane dozvolili, da se saborsko predsjedništvo služi samo talijanskim jezikom, da izvjestitelji pojedinih odbora, makar bili Hrvati, rabe pri izvješćivanju samo talijanski jezik kad zastupaju mnijenje većine. Više od toga, dapače niti toliko nijedna

druga parlamentarna stranka na svieta nebi bila popustila na štetu svoga narodnoga jezika, pa gospoda od većine ipak nisu uz to naše popuštanje htjeli priznati najnaravnija prava, koja smo zahtjevali, t. j. da zastupnici naše stranke smiju nebudjeno ne samo govoriti u svojem jeziku, nego u njem podnašali također upite i predloge, koji moraju biti pročitan i istom jeziku kao izvornik, slobodno predsjedniku, da svaki takav upit i predlog daje saboru na znanje također u talijanskom prevodu.

To postupanje većine, koje skroz i skroz nieće svako pravo našega jezika u saboru, pak najnoviji način kako su opet izabrani saborski odbori i mnogi drugi težki razlozi, činili su, da se je napokon prevršila mjera naše ustrojivosti, i da je ovo, što vi gospodo od većine nazivljete obstrukcijom, u istinu samo naša nužna obrana.

(Zast. Davanzo poziva govornika k predmetu. Ovak mi odgovori: Vi niste jošte predsjednik!)

Izključenje iz odbora deveterice zastupnikah, koji zastupaju većinu pućanstva pokrajine, može se smatrati uvriedom koli za ono pućanstvo, toli za većinu ovoga visokoga sabora. Uvriedom za ono pućanstvo može biti tako, ako se uzme, da im ovo poslalo amo devetericu glupana, doćim bi moglo biti s druge strane uvriedom za baš i većinu ovoga sabora, kad bi se to tumaćilo tako, da se ona plaši višestine rečene deveterice zastupnika.

Ovo postupanje nemože se dakle protumačiti van kao izraz mrznje do hrvatskoga naroda i njegovoga jezika. Ali ta mrznja je posve neopravdana, što nam potvrđuju i vaši sunarodnjaci u Italiji, koji nediele u tom obziru vašeg mnjenja (Glas na klupah većine: jer vas nepoznavaju! Odgovor sa klupah manjine: iz njih negovori strast kano iz vas).

Današnji dan u Italiji imademo nasamo prijatelja, već i visoko položenih osoba naše krvi, a pisci i pjesnici prevadaju naše pjesme i romane. Što se tiče našeg jezika, taj je milozvućan i sladak te tvori nešto srednjega između talijanskoga i njemačkoga jezika. Nije-tako tvrd kao njemački, premda imade izraza tvrdih, ali ima glasova nježnih i sladkih kao i talijanski. Konstrukcija govora jest jednostavna kao i talijanska — o čemu ćo vam primjera (Ovdje stade govornik deklamirati Preradovićevog »Putnika«).

Predsjednik prekida govornika i pozivlje ga, da se drži predmeta.

Zast. Laginja navadja i nadalje primjere o blagoglasju našega jezika, našto ga predsjednik opet prekine.

Zast. Laginja: molim vas, nećinite obstrukciju (Obćiniti smjeh u saboru. Buduć je zast. Laginja nastavio u ovom smislu, podiže se proti njemu vika na klupah većine, da se tobož nedrži predmeta; članovi manjine odgovaraju žestoko većini, te nastaje ponovno buran prizor).

Zast. Laginja stade obrazlagati kako nebijahu točke IV. i V. dnevnoga reda redovito razpravljane.

Predsjednik ga prekida i silji, da prestane, u čemu ga većina živo podupire, doćim se manjina zauzme za svoga druga, što izazove silnu buku i nemir u saboru a zast. Laginju sklone, da se odreće daljnje razglabanja.

Zast. Bartoli nastoji pobiti navode predgovornika. Kaže izričito, da nemože pustiti, da ostane obćinstvo pod utiskom predgovornikovitih navoda. U svom govoru spominje postupanje Hrvata u Dalmaciji, na što mu dobaci zast. D. Trinajstić, da su tamo samo dva postotka Talijana, a zast. Mandić mu dovikne, da li su mu poznati tajni dogovori sa grofom Goëssom.

Na ovo odvrati zast. Bartoli, da kod tih tajnih dogovora nije se radilo o manjini, već o nečem pitanju saborske većine. Zast. Mandić: eto, koliko se brine za većinu grof Goëss; zast. Bartoli: grof Goëss briga se malo koli za nas toli za vas! Nastavljujuć u tom smislu zaključ, da se on nije protivio nikada izboru manjine u odbore, samo kad se nebi diralo u njihova temeljna načela; što da je teško postići.

Zast. Stanger, dobiv rieč, reče (talijanski), da će na izvadjanju zast. Bartolika samo u glavnih točkah odgovoriti, jer su njegove tvrdnje takve, da se ih nemože inukom preći. Zast. Bartoli tvrdi, da je njihov postupak prema manjini opravdan time, jer da kad bismo mi bili na mjestu većine, postupali bismo sa zastupnici druge narodnosti gore, nego li postupaju oni s nama. Ta tvrdnja nije drugo nego prazna rieč i ja ga pozivljem, da nam navede samo jedan primjer, gdje

\* Zast. Bartoli bio je naime načelnikom u Rovinju potvrđen od c. k. vlade.

bi naša stranka u većini postupala sa talijanskom manjinom onako, kako oni ovdje s nami postupaju.

Ja sam u Voloskoj občini načelnikom od god. 1895. i onom prigodom, kad je hrvatska stranka stupila na upravu one občine, bila je u zastupstvu jedna trećina takozvanih Talijana, velim takozvanih, jer prvih Talijana u našoj občini nije bilo. Prem smo dakle bili mi u većini, imala je talijanska manjina sva prava kano i većina. Svaki zastupnik mogao je govoriti, i upite stavljati, i predlagati u talijanskom jeziku; te se je na to cijelo zastupstvo obaziralo, razpravljalo i odgovaralo, kano da su govorili hrvatski.

A i sada još uvijek, prem neima ni jednog Talijana u zastupstvu, občinski ured rješava talijanske podneske u talijanskom, njemačke u njemačkom i hrvatske u hrvatskom jeziku. U mojoj občini dakle neimaju se Talijani razloga tužiti i za to neimamo jezične borbe.

Što se tiče opazke zast. Bartolija, da su talijanski zastupnici proganjani u Dalmaciji, u saboru od većine, i to, što on predstavlja kano vrućicu nepravede i nasilja, odgovaram, da prem neima u saboru nego 6 talijanskih zastupnika od 42 svih članova; i akoprem u Dalmaciji neima nego 2-3 postotka talij. pučanstva, ipak imaju talij. zastupnici u saboru sva prava kano i hrvatski, jer mogu u svojem jeziku interpelirati, predlagati i govoriti a da ih nitko nesmeta (Glas sa većine: a škola im nedaju.) Zast. Stanger odgovara: Vi ih nam nedajete. Vidite u Opštini, koja toliko doprinosi u školske svrhe, neimamo nego jednoga učitelja i prem je djece do 150, nedajete nam druge učiteljske sile.

Talijanski zastupnici u Zadr. imaju dakle sva prava kano i oni od većine i ja izjavijam u ime drugova i svoje, da ako nam priznate ona prava, koja imaju talijanski zastupnici u Zadr., mi ćemo biti posve tim zadovoljni.

Talijanska manjina u Zadr., koja nezapusta nego 2-3 postotka naroda, ima sva prava; dočim mi ovdje, koji zastupamo bar 60 postotaka svega istarskoga pučanstva, neimamo nikakvih prava. Vidite dakle, kolika je razlika između hrvatske većine u Zadr. i talijanske većine ovdje.

Što se tiče biranja nas od manjine u saborske odbore, nije ni to zast. Bartoličinu kazao, jer kad sam ja stupio u ovaj visoki sabor prvi put, i to god. 1888., tadanja većina, odnosno g. dr. Amoroso, koji je bio predsjednikom kluba većine, bez da smo mi od te većine pitali, da nas u odbore bira, predložio nam je prije izbora u odbore listiće, na kojih bijahu napisana imena članova većine i pušćeno mjesto na čistom za imena članova manjine. To je trajalo nekoliko godina i to dok nisu stupili u sabor vaši mlađji sa načelom dr. Bennati-em — i od tog časa mi, bez da bi bili dali tomu povoda, bivamo uvijek izključeni iz saborskih odbora. A ipak, kad smo mi bili birani, razpravljalo se je mirnije; mi smo imali pravo čitati svoje interpelacije u izvorniku, što danas nesmijsmo, pa ipak nije radi toga Istra postala manje talijanska ni više hrvatska nego li bijaše.

Pošto sam na taj način u kratko pobio navode g. predgovornika, pridruživšem se onomu, što je rekao poštovani drug dr. Laginja.

Zast. Bennati, koji si je naložio u ovom zasjedanju sam tešku zadaću predlaganja, da se razprava zaključi, predložio i sada konac razprave, na što dakako pristaje većina.

### Redlog za bezkamatni zajam.

Zast. Varetton čita u talijanskom prevodu predlog dra. M. Trinajstića i drugova o bezkamatnom zajmu za obnovu vinogradah, uništenih filokserom, koji glasi:

U sjednici 29. januara 1888. ovoga visokoga sabora podnio je dr. D. Trinajstić predlog, neka se naloži zemaljskom odboru, da pokrene kod c. k. vlade potrebne korake da zakoni 3. oktobra 1892. br. 150 i 25. marca 1892. br. 61 budu promienjeni u smislu:

a) da bude vlasnikom vinograda podijeljena podpora za nasad američkih loza ne tek onda, kada su vinogradi uništeni trsnim usencem, nego čim je zaraza utvrđena,

b) da ta podpora bude dana ne samo za obnovu vinograda uništenih usencem, nego i za nasad zemljišta inače težanih u zaraženoj občini;

c) da država daje predumova u većoj mjeri nego li pokrajina,

d) da c. k. vlada podieli pokrajini Istri još tekom godine 1898. u spomenutu svrhu predujam od for. 200.000.

O tom je predlogu u sjednici 26. februara 1898. izvjestio u ime finacjalne komisije ondašnji pošt. g. zastupnik Dr. Canciani te je sabor jednoglasno prihvatio ovaj ovako preinačeni zaključak:

Nalaže se zemaljskom odboru neka shodnimi sredstvi nastoji, da budu a) promienjene odredbe, sadržane u državnih zakonih 3. oktobra 1892. br. 150 i 25. marca 1892. br. 61 u tom smislu, da država predujmi pokrajini Istri, uz povratka u roku, što se ima ugovoriti, vazizno potrebit vlastnikom vinograda, da obnove sa američanskimi lozami vinograde zaražene filokserom ili da zamjenu vinograda uništenih filokserom nasade takovimi lozami toliko zemljišta, prije inače težanih i to čim se zaraza pojavi, dočim ima pokrajina, uz malu naknadu troškova, dati što treba za nasad, proučiti vrst loza, analizirati zemljišta i nadzirati radnje, b) isprósiti od visoke vlade za svrhe ad a) za godinu 1898. doznaku od for. 200.000.

Ovaj zaključak saborski bio je od zemaljskoga odbora prihvaćen c. k. namjestniku i to, ako njegovo izvješće za godinu 1899. ne vara, bez ikakve podulje popratnice i toplije preporuke; koje obično ne fale i kod predmeta manje važnih, nego li je ovaj.

Na namjestikovu požurničku je napokom ministarstvo poljodjelstva odgovorilo u januaru 1899. da obzirom na obterećenje, koje bi nastalo za državu, ovo ne može predložiti na korist pokrajine željenu promjenu zakona 3. oktobra 1891. i 25. marca 1892., al se izjavlja pripravnim dati vinogradom za obnovu vinograda uništenih filokserom posude jednake onim, što jih bude dala pokrajina. Ujedno isto ministarstvo svaljuje na zemaljski sabor svu krivnju, ako velika množina oskudnih vinogradara nemože s nestašice novca obnoviti vinograda i to, uprav za to, što on u tu svrhu ne glasuje nikakve svote za podjeljenje bezkamatnih zajmova.

Što nije postigao ovaj visoki sabor svojim jednoglasnim zaključkom, to su postigli zastupnici raznih zemalja na carevinskom vieću, koji su prisilili vladu na podnešenje zakona, kojim bi se promienili više put spomenuti zakoni u željenom smislu. Tako je postao zakon 4. aprila 1902. br. 136, kojim se dopušta, da izvanredno može vlada dati i veće predumove od pokrajina na podporu gospodarskim zadrugam ili riedkim posebnikom za uzdržanje matičnjaka američanskih loza ili za usadjenje uzornog vinograda. Međutim se filoksera sve više širi, tako, da nema vinorodnoga kotvara u Istri, gdje je ne bi bilo. Vinogradi leže uništeni, a narod osiromašen pripranjimi i još trajućim starimi nevoljama, prepušten samomu sebi, ne može, da odoli novoj ljutoj nevolji, propada i seli se u tudje deleke krajeve.

Sada, gdje je vladi moguća podeliti i veće podpore od pokrajina, vrijeme je da i naš sabor zapusti izraz platoničke sućuti i prema nevoljnim vinogradaru i zaključi nešto ozbiljnoga i izvediva, da ista vlada ne bude mogla i opet svaliti na zemaljski sabor svu krivnju, što siromašni vinogradari ne mogu obnoviti vinograde uništene filokserom.

U to ime predlaže se, da visoki sabor izvoli zaključiti:

I. Nalaže se zemaljskom odboru, da u pokrajinski proračun za godinu 1904. uvrsti svotu K 100.000 za podjeljenje bezkamatnih zajmova za obnovu vinograda uništenih filokserom i da prosu c. k. vladu, da izvoli i u isto ime podieliti 200.000 kruna.

II. Povjerava se finacjalnoj komisiji da ovaj predlog izpta i o njem izvjesti. M. Mandić, M. Laginja, Dr. M. Trinajstić, Vjek. Spincić, Dr. Stanger, S. K. Cosulich, Dr. D. Trinajstić, Kompare, A. Andričić. Predsjednik izrazuje mišljenje, da se ovaj predlog predade zemaljskom odboru, neka ga prouči i onda izvjesti. Pita dr. M. Trinajstić, da li pristaje na to.

Zast. M. Trinajstić, reče: Treći je već put, što dolazi u sabor naše strane ovajak predlog, da se dadu bezkamatni zajmovi za obnovu vinogradah.

Prvi put je to bilo prihvaćeno, ali nije imalo uspjeha. kako sam razložio u svojem predlogu, jer se je svc pitalo od vlade.

Drugi put podnešen je predlog lanjske godine, ali se onda reklo — da će se to pretresati u drugom zasjedanju. Zato smo mi danas podneli taj predlog, da se pitanje još u ovom zasjedanju pretresa i nešto koristna zaključiti, jer bi bilo doba,

da se doskoki, nevoljnim vinogradarom i da ublaži veliku biedu pučanstva. Izričito smo to, jer je velika potreba i nužda i jer je odavna trebalo, da se nešto u tom smislu pokrene. Dokaz nam je o velikoj potrebi takove pomoći isti namjestnički dopis; kojim nam je bio odbijen naš prvi zaključak i povraćen zemaljskom odboru neizmjeran broj molba vinogradara za bezkamatni zajam i podporu.

Izričito smo danas predlog, ne da bude možda predan zemaljskom odboru, jer znamo, da bi tamo ostao zakopan, nego da ga se ovdje čim prije pretrese. Nužda je velika, da se to čim prije učini, a ako to ode zem. odboru, nebi nikada ništa dočekali.

Pučanstvo pita pomoć molbami a pitalo ju i javnim sastanci. Znamo, da je nedavno (Velika buka na galeriji. Zast. Spincić: čekaj dok se malo izkašlju) bila sjednica kotarske zadruga u Buzetu i to baš u oči otvorenja sabora. Ondje je bio stvoreni zaključak u istu svrhu, koju ima i naš predlog: (Opet buka na galeriji, predsjednik opominje obćinstvo) Znam, da je bio taj zaključak prihvaćen i podnešen i saborskom predsjedništvu i zemaljskom odboru, ali učinjeno nije ništa niti se pokazalo želje ili nakane, da se što učini. Znam, da bi ovaj naš predlog stigla ista sudbina u odboru i za to predlažem, da se to povjeri ne njemu nego posebnjoj komisiji, u koju bi imali biti izabrani i članovi manjine i koja bi imala taj predlog izpitati. (Predsjednik prekida govornika i daje ustajanjem glasovati. Zast. M. i D. Trinajstić hoće, da stave formalne predloge, ali predsjednik toga nedopušta. Uzašna buka i nemir, žviždanje i lupanje na galeriji. Zast. D. Trinajstić: zar je to sabor? to je krčma! Nastaje veliko komešanje i krika. Svi članovi većine hrlje do predsjedničke stolice i hoće, da se ide dalje. To gleda osuješiti dr. M. Trinajstić, koji se također protura do predsjedničkog stola, da stavi formalan predlog i da uhvati predsjednikovu zvoncu; nastaje guranje između većine i manjine; u tom hoće do predsjedničkog stola zast. D. Trinajstić, koga nastoje članovi većine silom odstraniti, nastaje ponovno guranje uz paklensku viku: te se je moglo svaki čas očekivati, da će doći do najgorega. U tom sveobćem metehu većine i manjine ustade tresući se i bled predsjednik, pokriješ i izdaje iz sabornice u 6.45 sati. Say taj uzasni prizor pratilo je obćinstvo na galeriji biesnim urlikanjem, pogrđami i žviždanjem.)

Zast. Chersich izvješćuje kao član zem. odbora o nekojih promjenah u zem. proračunu za god. 1903. (Točka VI. dn. reda.)

Zast. Kozulić predložio, da se o konačnom predlogu izvjestaja glasuje poimeničkom. To predložio talijanski. Predlog, dostatno poduprt bi prihvaćen i izvršeno poimeničkom glasovanjem.

Zast. Chersich izvješćuje u ime istoga odbora o nekojih promjenah u školskom proračunu za god. 1903., nastalih usljed nekojih naknadnih vjersija (Točka VII. dnev. reda). Zast. Kozulić predložio opet kano i gori poimeničkom glasovanje, te se tako i glasuje.

Zast. Chersich izvješćuje u ime istoga odbora o nekojih promjenah proračuna za god. 1903. o mirovinskog zakladji zemaljskih činovnika. (Točka VIII.)

Zast. Laginja opaža kano i predgovornici, da odborsko izvješće nije bilo porazdijeljeno među zastupnike, kako to zahtijevaju jasne ustanove § 28. i 31. pravilnika. S toga nisu zastupnici u stanju saznati o čemu se radi, dok nečuju izvješće čitati u sabornici. Kod sveopće uzrujanosti i nemira, koji danas vlada u ovoj sabornici i pošto se te izvjestaje čita naglo i pod glas, nije moguća uhvatiti ni smisla istih, a kamo li sadržaj. Radi toga predlaže po § 48. pravilnika, da se glasuje poimečne. i da se dade u časaka odmora, a da se zastupnici uzmognu sporazumiti. O točkah VI., VII., VIII. predlaže, da se dadu tiskati i da se bar manjini dostave u hrvatskom prevodu, i konačno, da se o tih predlozih glasuje poimečno.

Zatim nastade prepirka izmed zast. Bennati-a, predsjed. Laginje i Bartolija radi načina glasovanja. Za poimeničnog glasovanja preskočio je predsjednik ime zast. Mandića; pošto je bilo odlaganje, zahtijevao je ovaj, da se još jednom glasuje izvorno, što se je i dogodilo uz živo mrmljanje na klupah većine.

### Molba za podgora.

Zast. Zorotti: izvješćuje u ime finacjalnoga odbora o molbi Attilija Fonda za podporu za nauku u Italiji.

### Zast. Spincić reče: Visoki sabore!

Ja bih imao poštovanim predsjedniku saborske većine kojesto odgovoriti na njegovu razlaganje, te sam se već bio oglašio za rječ, ali je istodobno jedan drugi zastupnik predložio konac razprave, koja bijase i prihvaćena te tako sam ostao bez rječi. (Na galeriji buka i razni povici.) Gosp. predsjednik kluba saborske većine rekao je, da smo se ovdje pokazali jako bezobzirni. (Na galerije ponovno buka.) Mislim, da nismo nikada u ovom visokom saboru nešto takva pokazali, što bi ovaj prigovor od većine ove kuće zaslužilo. Da nismo bezobzirni, vidi se također u postupku naših u raznim zastupstvima — kako je to poštovani drug zast. Stanger spomenuo, a to se vidi i svuda drugdje, gdje imamo lole upliva na upravu ili zakonodavstvo.

Nema dapače u obće naroda, koji bi bio prijazniji i susretljiviji, nego li su narodi slavenski, naročito narod hrvatski.

Poštovani g. Bartoli pozvao je se također na postupak naše braće. Ni, mi vidimo, da n. pr. u Českoj daju naša braća Niemcem više ili bar toliko upliva, koliko ih ide po razumjeru pučanstva. Znamo, da Slovenci u Ljubljani daju Niemcima u saboru pravice, koliko ih idu — ne sve Niemcima, van onima, koji se takvim iziču.

Vidimo također jasan primjer, kako ga pokazuju naša braća u Dalmaciji, gdje gosopda od manjine, kojih nije nego 6 od 40 svih, mogu govoriti, interpelirati i predlagati svojim jezikom — posvuda ih je tako razmjerom manje, nego li nas u ovom saboru. Onaj sabor bira manjinu talijansku u sve odbore, tako, da u onom saboru, za koj vam se čini, da toliko nepravedica čini proti vašoj tobožnoj braći, nejma ni sled onim nepravicom, koje vi nam ovdje činite. . . . (Na galeriji nastade velika buka, predsjednik ju nakon opetovnog uzaludnog opominjanja dade izprazniti, a pošto se obćinstvo ne miče, pokriješ se i odlazi iz sabornice.)

Nakon 10 časaka vrati se predsjednik i otvara sjednicu.

Zast. Spincić nastavlja velen: Poštovani predsjednik kluba saborske većine spomenuo je također nekakav sastanak članova većine s Njeg. preuzvišenosti gospodinom namjestnikom. Kod toga je rekao, da saborska manjina neulazi u to, da je dakle saborska većina vlastna razpravljati o saborskih poslovih s predstavnicima c. k. vlade i bez znanja manjine o saborskim stvarima.

Da može predsjednik političkog društva i pojedini članovi, u kojem god svojstvu razgovarati sa predstavnicima c. k. vlade, to im se nitako neporiče, ali da bi mogla saborska većina, koja kao takova može razpravljati samo o saborskim stvarima, razpravljati u nekim stvarima, za koje nebi smjela znati manjina, to se nigdje na svijetu nedogadja, nego jedino ovdje kod nas. To je također jedna od onih nevjerojatnih, koje se mogu dogoditi pod vladom njegove preuzvišenosti g. namjestnika u Trstu, pod vladom austrijskom, od koje nepozna gore. Vrhunac pak te zloće je viditi upravo ovdje u saboru u obće, i u tom, što saborska većina razpravlja o saborskih stvarih, jer o drugih niti ne može bez znanja manjine.

Vi možete odlučivati zajedno sa g. namjestnikom i pod njegovim protektoratom o stvarima, o kojih hoćete, ali mi imamo pravo zahtijevati i znati, što o saborskih stvarih razpravljate.

Nadalje gospodo moja, g. je predsjednik kluba saborske većine rekao, da je on uvijek za to, da se i nas izabire u odbore.

Mi mu to vjerujemo, ali prije, kad je on kao član većine branio protivno mišnjeje, uime, da se nas ne bira, makar bio on odvjetnik, branaci ono, što je većina odlučila, vidjelo se je, da brani posve krivu i nepravdu stvar. On je doista nastojao baciti na nas krivnju radi toga, što nismo birani u odbore, ali te svoje tvrdnje nije mogao dokazati niti ju u istinu dokazao, nego je samo nešto navadiao i kojestia govorio, kako je sam rekao za obćinstvo, koje vjeruje, što im drago, što je proti nam.

Spomenuti ču još razne razprave, koje smo imali pri tom, a vodite su se između jedne i druge stranke. Bili su prisutni predstavnik većine i manjine. Mi smo bili već toliko popustili, mi smo se bili zadovoljili, kad bismo bili izabrani u odbore da čemo u tih odborih, ako bi imali u njihovo ime izvješćivati, činiti to talijanski.

Gospodo, to je bilo s naše strane tako reći „diminutio capitis“, mi smo time



sami sebe jako ponizili bili; naši izborici bili su proti tomu, da toliko popuštamo, ali mi bi bili ipak ostali kod toga.

Gospoda od većine zahtjevali su još više, naime, da i onda, kad bi jedan zastupnik manjine, a član odbora, govorio u saboru, da bi se morao služiti talijanskim jezikom. Nato dakako nismo mogli na nijedan način pristati, jer smo, kako rekoh, već prije previše popuštali.

Gosp. dr. Bartoli, predsjednik kluba saborske većine, veli, da se svaka stranka mora ravnati prema nekim načelom i da bi bila povriediti njihovih načela, kad bi dopustili, da koji član odbora govori u saboru drugacije a ne talijanskim jezikom. Gospoda moja! To vam je povriediti načela, a ne pomisliti, da je to puta veća povriediti naših načela, načela pravice, sve što se je zahtjevalo, da učini manjina.

Dakle razpravljalo se, ali je sve ostalo pri starom.

Zast. Laginja konstatira, da neima u sabornici dostatnog broja zastupnika. Glasovi od većine: nama je dosta da smo i u pokrajnjih prostorijah.

Zast. Spinčić: Da budu gospoda od većine mogla mirno večerati, govoriću malo dulje. Dakle: rekli ste, da bi se diralo u vaša prava i načela. A koliko vi vriedita naša prava i načela posve utemeljena, kad ne dopuštate, da se interpelacije čitaju hrvatskim jezikom. Koliko dirate u naša prava, kad nam time nedopuštate pisanih upita i predloga čitati, dakle govoriti našim jezikom, jer govor je i pismem i ustmen.

Vi ste stranka slobodnomna, liberali, a htjeli biste zabraniti ono, što ni sama narav ne može zabraniti nikomu. Svaka ptica svojim glasom pjeva, a tako i svaki čovjek hoće, da se izrazuje u svojem jeziku. To biva već po samom naravnostu zakona, da i nebi bilo pisanih zakona. Ali da, nisu oni kod nas stvoreni za to, da se više, nego da se narodi međusobno kolju, jer jednaput počite vlada vas na nas, drugi put nas na vas. Ti su zakoni zato, da budu uvijek jakubom smutnje. (Mandić: divide et impera!) Kad bi se držali državni zakoni sa strane oblasti, nebi bilo stalno više prepričaka, nego bi svaki već preko 30 godina, kad su bili stvoreni, uživao svoja prava. Govorio bi svaki svojim jezikom, kako govore danas socialisti na svojim sastancih. Ali dati će Bog, te će doći na mjesta zastupnička drugi, koji neće gledati na to, u kojem se jeziku govori, nego što se govori, i sjediti će, ako sam predsjednik ne bude znao onih potrebitih jezika, uz njega oni, koji će te jezike znati i drugim tumačiti. (Talijanski zastupnici viču, da govornik ne govori o predmetu; zast. Laginja odgovara, predsjednik opominje govorniku nek se drži predmeta, članovi manjine mu prigovaraju, dočim on ponavlja govorniku opomenu.)

Da predjem dakle na stvar. Radi se o molbi nekoga Attilia Fonda, utenika liepih nauka za podporu.

Gospoda! da smo bili izabrani u odbore, koji izvješćuju o tih stvarih, nebi se ovdje nimalo govorilo. Ali pošto nas niste u odbore izabrali, govori se o toj stvari ovdje kako se može, i govorić se kod svakog drugog predmeta.

Svoj dalnji odgovor g. predsjedniku kluba većine, ostavljam za drugi put. Sad ću na sam predmet, koji je u razpravi, da stavljam formalan predlog.

Članovi većine nepoštuju ni jedan § pravilnika! (Članovi većine se razgovaraju i bunje govornika.)

Govornik: Gosp. predsjedniče, ja imam rječ.

(Predsjednik tumači postupanje kod izvještaja komisije i stavljanja istih na dnevni red.)

Zast. Spinčić: Ja sam gosp. predsjedniče 21. godinu u saboru, pak znam, da su se izvješća odborah u svoje doba tiskala i dieldla zastupnikom.

Ohratna je praksa tek od nekoliko godina.

Upozorujem g. predsjednika na § 23. ovog poslovnika (držać ga u ruci), gdje se kaže, da se izvještaji, ako imate sabor neodlučni, imadu podnesti pismeno podpisani od predsjednika dobitnog odbora i izvjestitelja; onda moraju biti prikazani predsjedniku sabora, da ih on daje na znanje g. zastupnikom i da ih postavi na dnevni red. Svakako moraju biti prije dostavljeni zastupnikom, nego li stavljeni na dnevni red.

Nadalje ima § 31., koji također o tom radi, pa zatim § 35. Po § 31., kad je koji zakonski predlog izpitan od odbora, i kad se objavi izvještaj, prelazi se na drugo čitanje istoga predloga redovito najmanje 24 ure iza toga, što je isti iz-

vještaj razdijeljen među zastupnike. (Predsjednik prekida govornika.)

Daljni je § 35. koji kaže, da se u predlozi o drugih zaključkih, koje ima sabor stvorili, ima redovito jednako postupati, kako sa zakonskim predlozi.

Na temelju svega: toga predlažem, da se prekine današnja razprava o predmetu nalazem se sada u razpravi, da se taj predmet skine s dnevnoga reda, da se izvještaj odbora daje tiskati, odnosno na drugi način umnožiti i razdijeliti među zastupnike, pa da se tek onda stavi na dnevni red i povede o njem razprava.

Inače vrijedjate poslovnik, koji ste sami stvorili; pa ako ćete tako činiti, viditi ćete prije ili kasnije, što se događja onim, koji vrieditaju zakon. Tko zakon vriedita, činiti će ljuto posljedice. (Odbornstvo na galeriji, koje je kroz čitavo vrijeme prekicalo govornika bez da bi se na isto predsjednik osvrtno, digne sada još veću buku.)

Zast. Laginja pita rječ, ali se tomu protivu stavi Benaati, jer da ju je on tobož prije zapitao; manjina ga pobija; zast. D. Trinajstić hoće, da stavi predlog, nastal velika gungula. Čim se malo utišalo, razumajući zast. Laginja o čemu se radi i predlog zast. Spinčića. Zast. Benaati tvrdi, da je on predložio konac razprave i da poš. Laginja neima rječ. — Na galeriji buči silno običnošću sve dotle, dok je predsjednik ne daje izprazniti.)

Zast. Spinčić prema predsjedniku: Stario sam formalni predlog prije nego li je bila prava razprava o predmetu. Vi vrieditate posve pravilnik; vi vrieditate zakon, te niste dostojni, da sjedite za stolici, na koju vas je postavila c. k. vlada. (Predsjednik hoće, da stavi predlog na glasovanje, većina se tomu protivu, jer da je hrvatski; zast. D. Trinajstić prosvjeduje uzrujan — ali uzprkos tojnu prelazi se na dalnju točku.)

Zast. Mandić reče kod sliedeće točke dnevnoga reda (molbe Ane Gandusio za dalje podieljenje milosti) Molba udove Ane Gandusio, u koliko se sj. 23. dolazi od godine do godine na ovaj visoki sabor: sad za milostinju, sad za povišenje milostinje. Ta molba nalazi se i sad na dnevnom redu. Ali mi neznamo, jer nismo dobili izvještaja, na čemu se temelji ta molba, a ipak bi nas zanimalo znati, što je ta Ana Gandusio, koliko je već podpore dobila i dali je njezina sadašnja molba opravdana, te se njoj može na temelju iste dati odnosno povisiti milostinju. Svega toga mi nemožemo znati, jer nam nije bilo izručeno izvješće.

Radi toga smo mi proti tomu, da se uzme izvješće do znanja, te predlažem na temelju §. 28. alineja 4. i §. 31. alineja 1., da se to izvješće odboru povrti i da se daje umnožiti i razdijeliti među zastupnike bar 24 sata prije, nego li ima doći u razpravu. Ujedno predlažem, da se o trih predlozih glasuje poimenično.

Zast. D. Trinajstić reče: Moj predgovornik je pozivom na ustanove pravilnika stavio dva predloga, ja ću sa svoje strane postaviti novi predlog, da se izručit drugomu odboru, te da se o svih trih predloga glasuje poimenično.

(Zastupnik Beninati se protivu, na što nastal opet gungula.)

Predsjednik daje glasovati tri puta poimenično o gornjih predlozih.

Zast. Stanger govori talijanski proti molbi Erminija Golob za podieljenje milostinje i stavi predlog, da se skine s dnevnoga reda, da se uputi ponovno odboru i da se o svemu tomu glasuje poimenično.

Predsjednik daje dva puta glasovati poimenično o gornjih predlozih.

Zast. Mandić govori proti podieljenju milostinje: Josipini Tribuson i reče: Skoro 5 istih razloga, s kojeg je bio predlog g. Ane Gandusio stavljen da se zabaci, predlažem, da se i ovaj predmet skine s dnevnoga reda i da se izručit na drugi odbor, te da se tiskati i porazdijeli među zastupnike. Taj nesretni Tribuson već bar 10 godina dolazi ili za milostinju ili za povećanje iste. Mi neznamo kano ni za Anu Gandusio, da li je i taj vriedan ili nije milosti. Radi toga predlažem, da se izvještaj skine s dnevnoga reda, da se vrati skolskom odboru, da se pomnožaj i razdijeli među zastupnike, te uzme u razpravu tek iza 24 sata nakon razdijeljenja, kako izrično pravilnik propisuje.

Predlažem nadalje, da se o mojem predlogu glasuje poimenično, a u slučaju kad bi taj pao, da se poimenično glasuje o predlogu skolskog odbora.

Zast. D. Trinajstić opetuje taj predlog u talijanskom jeziku.

Zast. M. Trinajstić, kod XIII. točke predloži, kano i predgovornik, o

molbi Ivane Cella, za povišenje mirovine i reče: Nemaš časti poznavati tu gospodnju, ali mislim, da bi se moralo imati toliko obzira prema njoj, da se onako ne mimoideje i da njoj se bar nešto dađe. Vriedno bi bilo znati bar razloge s kojih se predlaže, da njoj se ništa nedaje.

Predlažem, da se taj predmet ostavi za drugi put i da se o tom glasuje poimenično. (To opetuje talijanski.)

Zast. D. Trinajstić govori o molbi Mateja Gianelli za povišenje mirovine te reče, da neima časti poznavati molitelja, niti nezna kakove zasluže ima on u obće za nastavu naše pokrajine, niti uzroke, radi kojih bijaše umirovljen.

Ni neznamo niti koje razloge navadja u molbi, kojom molli, da mu se mirovina povisi; a neznamo niti koji su razlozi potakli odbor, da tu molbu uvaži. Iz naglog čitanja izmedju razgovora drugih zastupnika nismo mogli razabrati uzroke, radi kojih zagovara odbor udovoljenje molbe t. j. povišenje mirovine od 6/8. do 7/8.

Mi imademo zakon, polag kojega bi se moralo vladati u pogledu podieljivanja mirovine učiteljem; zakon stoji i mi se moramo njega držati. Ako i je taj gospodin Gianelli u istinu zaslužio, da mu se dađe milost, moralo bi se naći drugi kakav način, kojim bi se predlogu odbora udovoljilo; jer ovako se radi proti zakonu, koji nas sve veže. Drugo je razlogalputem milosti sredstvima, koja stoje na razpolaganje visokomu saboru. Postavljam predlog, da ta molba bude dodieljena posebnom odboru, koji će izpitati tu stvar. U taj odbor moraju dakako biti birani i članovi manjine, da mogu vidjeti o čemu se radi. Akoprem smo mi Hrvati, ipak ćemo rado pristati na to, da se molba uvaži, ali na drugi način nego li je to predlog odbora. (Opetuje isto talijanski, glasovanje ima biti poimenično.) (Daleje sliedi.)

Uztrajnost predsjednika Istarskog sabora. Petačnja sjednica našega sabora ostali će glasovitom u poviestnici našega saborisanja. Trajala je naime punih 8 sati, dočim nije — koliko se sjacamo — nijedan od njezinih predšasnica trajala nepretrgnuto više od 4 sata.

Za tih 8 dugih sata došlo je opetovno do tako burnih prizora, kakovih istarski sabor još nije doživio i kakvi moraju potresti i sa najčvršćijimi živci. Tečajem sjednice — osobito počam od 8 sati na veče napried, izlazili su neprestano članovi većine, sad da se pokriepu u postranoj sobi hranom, sad pićem, da popuše smotku ili da pruže ukočena uda; izšli su kadšto i pojedini članovi manjine, ali pošto ih bijaše samo 7, moralo ih uvijek ostati u sabornici bar pet, da mogu predlog staviti, odnosno gapodupirati. Ali tko se nije sa svoja mjesta maknuo od 4 sata po podne do 12 u noći — izuzam samih 5. do 10 časaka već kasno u noći, bijaše predsjednik. On je ostab na svom mjestu bez jela i pića punih 8 sati, uvijek pripravan na svaki odgovor, uvijek u priprici sad sa većinom, sad sa manjinom!

Tko znađe, što će reći voditi punih 8 sati onako burnu razpravu, za koje bi bilo skoro došlo i do saka izmedju većine i manjine, tko znađe, da nisu ni kriepki mladici ili muževi od strane većine mogli uztrajati ne samo u dvorani, već da su se čak nekog od njih pobrali kući — pak ako se znade konačno, da je tu razpravu vodio čitavo vrijeme — bilo i po njegovu — starac od oko 75 godina — morati će priznati, da bijaše njegova uztrajnost — riedka uztrajnost! I taj čovjek, koji je toli uztrajan, do je sliedećeg dana ostavku! Zašto? Razlog tomu valja tražiti u nečem osobitom, što je nama nepoznato.

Ostarka zemaljskoga kapetana. Čitamo u novinah, da je zemaljski kapetan za Istru i predsjednik sabora g. M. dr. Campitelli brajzjavno prošle subote saobčito ministru-predsjedniku svoju ostavku.

Taj korak g. kapetana iznenadić će dalje krugove, kojim nisu poznati posljednji dogodjaji u strankah i u našem saboru. Tim nećemo da kažemo, da su baš najnoviji dogodjaji u saboru prouzročili ostavku, ali su oni stalno tomu nešto doprineš!

Poznat je, da odnosaj izmedju saborske većine i g. predsjednika, koji je član te većine, nebijah najiskreniji. O odnosajih g. predsjednika napram manjini bilo bi suvisno i govoriti, jer je obćenito poznato, da je g. predsjednik bio uvijek u žestokoj borbi s tom manjinom. G. Campitelli nije mogao tražiti od saborske manjine nikakva obzira, a saborska većina

reć bi, da ga je ostavila na cieditu, pa odatle njegovo razočaranje.

Osım toga bi reć, da je on došo u sukob i sa c. k. namjestnikom u Trstu, s nepoznatih nam razloga.

Sve to upivalo je na g. Campitelli-a u toliko, da je probiće ministru-predsjedniku dr. Koerberu, da se odriče časti zemaljskoga kapetana, a tim i one saborskoga predsjednika.

Na taj nečekivani dogodjaj vratiti ćemo se opet prvom prilikom.

Osnujećen nacrt većine. Za posljednju sjednicu istarskoga sabora nagomilalo je predsjedništvo toliko gradiva za dnevni red (27 točaka), da se je moglo unapried znati, da se u jednoj sjednici neće moći toliko gradivo svladati. Nu talijanska saborska većina bijaše drugoga mnenja.

Tečajem one glasovite sjednice izdala je »parolu«, da se mora uzprkos čestim govorom saborske manjine, razpraviti sav dnevni red. Već se je činilo, da će u istini svoj nacrt provesti, ali čim više se je blizala pol noć, tim više zapuštalo su članove većine tjelesne sile. Okolo 11 sati moglo se je opaziti, kako se oni naslanjaju sad na jednu, sad na drugu stolicu, kako ulaze i izlave u svoju sobu i u sabornicu, kako se raztežu i kako zievaju, a čulo se i glasova: »ajdmo doma!

Proti samoj polnoći bivalo ih je sve to manje u sabornici, a nekogji su čak potajno odmaglili kući.

Okolo pol noći razpravilo se je XXII. točku, te preostaje još 4. Članovi saborske manjine, koji su uzorno ustrajali na svojih mjestih, opaziv, da neima od same većine dostatnog broja u saboru, izadjoše iz sabornice, a zast. Laginja zapita predsjednika, neka ustanovi, da li je u saboru dostatan broj članova.

Predsjednik kluba većine, zastupnik Bartoli, iznenadjen tim predlogom, stavi brzo drugi predlog, da se zaključij sjednicu. On se je valjda sramio, što su njegovi vjerni zapustili svoja mjesta i što bi bio predsjednik morao konstatirati, da ih je pobrojao, da ih neima u dostatnom broju, naime 17 sa predsjednikom.

I tako su članovi manjine osjetili bojni nacrt većine, koja se je tečajem sjednice posprdno nivalisala, da će ustrajati pa bilo i do zore.

Pozivlju se na Dalmaciju! U posljednjoj sjednici istarskoga sabora u Pulj upozorili su članovi većine hrvatsko-slovenske zastupnike na tobož nepravedno postupanje hrvatske saborske većine u Dalmaciji napram talijanskoj saborskoj manjini.

Naši su zastupnici odlučno i dostojno odbili te prigovore, kao što je razvidno iz našega izvještaja o saborskih sjednicah. Ovdje želimo iztaknuti još jednu činjenicu iz najnovijih dogodjaja u dalmatinskom saboru, činjenicu, koja pokazuje jasno, kako se u onom saboru postupalo od skrajnosti susretiljivo, sa neznanom talijanskom manjinom.

Povodom otvorenja dalmatinskog sabora izrekao je carski namjestnik podulji govor, u kojem je pod konac iztaknuo, da se ima tamo urediti upotrebljavanje jezika u unutarnjem saobraćaju kod državnih i gradjanskih oblasti u Dalmaciji te je pozvao sabor, da izabere odbor, koji će s njim stupiti u tom obziru u dogovore ili koji će se sastati na konferenciju.

U dalmatinskom saboru jesu četiri stranke, t. j.: hrvatsko-narodna, najmnogobrojnjia, hrvatsko-pravaška, srbska i talijanska. Ova posljednja broji samo 6 članova, dočim broje sve ostale tri 34—36 zastupnika. Prve dvie stranke izabrale su u rečeni odbor svaka po tri člana, preputiv po jednog člana posljednjim dvim strankama.

Kad bi se naša braćasta držala načela talijanske većine u istarskom saboru, nebi bili preputali talijanskoj stranci nijednog mjesta u onom odboru i to tim manje u ovakvom slučaju, gdje će se raditi o uređenju jezičnog pitanja, gdje će razpravljati u konferencijah, da li se ima proglašiti hrvatski jezik unutrašnjem uredovnim jezikom za javne oblasti u Dalmaciji i gdje bi im mogao smetati onaj talijanski zastupnik; ali oni su imali pred očima pristojnost i pravicu i čega neima među talijanskim većinom u našem saboru.

Sjećajte se  
Družbe sv. Cirila i Metoda  
za Istru